

Alenka Goljevšček, Mit in slovenska ljudska pesem, Slovenska matica, Ljubljana 1982, 224 str.

Od svih mitoloških knjiga koje sam prikazao u ovom broju, to je najsvestraniji i najsvremeniji rad. Kako su mitološke studije i mitološke teorije u naše vrijeme opet u modi, čini mi se da je informacija o djelu Alenke Goljevšček potrebna i korisna, iako je od njegova izlaska iz tiska proteklo već nekoliko godina.

Autoričina je sustavnost uočljiva na prvom koraku: uvod daje metodološka i sadržajna određenja, iznosi glavne teze djela, rezultate, perspektive i terminološka razjašnjenja.

Autorica se bavi slovenskim narodnim pjesništvom, pri čemu je naglasak na pojmu "narodnog". Sama svoje nastojanje definira kao svojevrsnu filozofsku "arheologiju" koja teži razotkrivanju slojeva tog pojma, a s tim i narodnog pjesništva. U svojem radu ona polazi od temeljne postavke da je narodna pjesma proizvod, kako sama kaže, "arhaično strukturiranog društva". (Ta sintagma izbjegava vrednovanje, ali po svemu odgovara terminu "primitivno društvo".) To je društvo mitotvorno, pa je onda i narodna pjesma neodvojiva od mitske strukture - to je autoricu navelo da prouči (u prvom dijelu knjige) tu strukturu i naznači njezine temeljne modele. Služeći se (u prvom poglavlju) marksističkom metodom, A. Goljevšček je pokušala razotkriti načine proizvodnje i razmjene dobara i ostale faktore koji tvore cjelokupan životni kontekst mita. U drugom je poglavlju uz pomoć komparativne i strukturalne metode iz većeg broja podataka deriviran strukturalni model, koji je pomoću povijesne metode konkretiziran (u drugom djelu knjige) s obzirom na povijesni kontekst antike, kršćanstva i raniju baštinu koju su Slaveni u seobi donijeli sa sobom, što je sve utjecalo na srednjovjekovnu pozadinu nastajanja narodne pjesme.

U trećem dijelu knjige nastavlja se interdisciplinarna metoda, koja filozofsko razumijevanje predmeta omogućava raznim povijesnim, ekonomskim, slavističkim i etnološkim pogledima. Tu je model stavljen na kušnju koju je (i po autoričinom mišljenju)

izdržao uspješno.

Narodna pjesma (misli A. Goljevšček) ne egzistira više u svom prirodnom kontekstu i danas postoji kao književna pojava. Zato se četvrti dio knjige bavi odnosom estetske funkcije prema onim funkcijama što ih je narodna pjesma imala u "primarnoj sredini".

Ono što posebno odlikuje ovu rijetku knjigu jest suvremeno poimanje usmene književnosti kao drugačije književnosti, a ne kao predstupnja književnosti uopće. Naravno, ne moramo se složiti baš sa svakom konstatacijom A. Goljevšček, osobito ne s nekim tvrdnjama po kojima narodna pjesma živi danas samo izvan izvornog konteksta, ili s onima koje narodnu pjesmu pripisuju uglavnom arhaičnom društvu. No, moramo joj priznati akribiju, oprez, dosljednost i vještinu u primjeni složene interdisciplinarnih metoda. U poplavi mitoloških simplifikacija te vrline možemo samo pozdraviti kao rijetkost.

IVAN LOZICA

Veronica Ions, Indijska mitologija, "Otokar Keršovani" Opatija 1985, 144 str.

Mitovi se obično smatraju predreligijskim, predfilozofijskim i dakako predznanstvenim oblicima čovjekova odnošenja spram svijeta, bogova i ljudi. Već se Platon koristio mitom u hermeneutičke svrhe, ne odričući mu istinitost, kako bi pokazao da postoje takvi realiteti koji izmiču racionalnim pokušajima tumačenja. "Krajnja pitanja" odvajkada su ona koja najviše zaokupljaju misaonog čovjeka i u svakom pokušaju da na njih odgovori, pa bio on mitski, religijski, filozofijski ili pak znanstveni, odgovori koji se nadaju nisu dostatni.

Indijski se mit (na temelju uvida u kozmičku cjelinu gdje je mikrokozam podudaran makrokozmu) tumači kao dramaturgija unutrašnjeg života pri čemu se na djelu pokazuje sva simbolizatorska funkcija čovjekove mašte.

Indija je, dakako, samo jedna od azijskih zemalja u kojoj je to maštovito simbolotvorstvo doseglo vrlo sofisticiranu razinu, u uskoj vezi s cjelokupnim društvenim ustroj-

stvom, religijom i filozofijom.

Kozmologijski motiv stvaranja svijeta poima se kružno u slijedu kalpa i započinje ga Brahma u aspektu Išvare, obdržava ga Višnu a razara Šiva i pretvara u kaos - *pralaya* u kojem ostaje sjeme koje će mu omogućiti novo stvaranje. Kozmos se pokazuje na tri razine - *triloki* - fizičkoj *bhur*, astralnoj *bhuvar* i nebeskoj *svarga*. One konstituiraju i sav ovaj vidljivi svijet *samsare* - rađanja i umiranja, pokrenut željom (*kama*) i sviješću o sebi (*ahamkara*). S obzirom na to da je prvi uzrok neobjašnjiv, da se božanskoj volji ne može pripisati nikakav motiv stvaranja svijeta, ono što mit u tom stvaranju vidi jest igra *lila* - božanska igra ili pak želja Najvišeg bića za ogledanjem vlastite savršenosti u ne-biću. Bogovi su proizašli iz apsolutne realnosti *brahmana* (koji je u sanskritu označen srednjim rodnom) i tek pripisivanjem mu nekih atributa on se pojavljuje kao Išvara. Njegova su tri vida Brahma (sada muškoga roda), Šiva i Višnu sa svojim moćima *šakti* - Sarasvati, Devi i Lakšmi.

Jer "u tantrijskom vjerovanju, kojeg se utjecaj tako snažno osjeća u bezbrojnim prikazima ljubavničkog zagrljaja, zvanima *mithuna*, što kite indijske hramove, načelo ženske čulne aktivnosti je pokretna snaga koja održava svemir, jer bi bez nje princip muške stalične transcendentalne potencije ostao pasivan i inertan" (Ions, str.13).

U indijskoj se mitologiji običavalo jednom božanstvu pripisivati različita imena zavisno od konteksta u kojem se pojavljuje, a uvijek je uza nj i njegov ženski aspekt. Te su činjenice poduprle teze o kozmičkoj hijerogamiji, bilo u obliku svetoga braka Neba i Zemlje na makrokozmičkoj razini, ili pak mikrokozmički kao težnja sjedinjenju ljudske duše s božanstvom (primjere nalazimo u višnuizmu, naročito u štovanju Višnuovih *avatara* Rame i Kršne).

Najveći dio knjige posvećen je hinduističkoj mitologiji koja zbog niza sinkretičkih oblika i jest najsloženija, a i najuže je povezana s vedskom i brahmanističkom mitologijom. Buddhistički i džainistički mitovi obimom su nešto manji, što nije čudo s obzirom na činjenicu da je buddhizam već u 12.st. iščezao iz Indije, a džainizam zbog svoje silne

strogosti nije stekao mnoge pristalice.

Od vedskih nas božanstava autorica upoznaje sa svim važnijima (Varuna, Prthivi, Dyaus, Indra, Vayu, Agni, Soma), te sa skupinama bića zvanim *maruti*, *aditye* i *ašvini*.

U poglavlju o hinduizmu riječ je o starim bogovima preuzetim iz Veda, o hinduističkom trojstvu *trimurti*, o novostvorenim božanstvima Kubera, Kartikeya, Dharma, Kama, o boginjama, o animalnim božanstvima Ganeša, Garuda, Hanuman, planinama i rijekama koje se štiju kao bogovi, o polubogovima i svim božanskim bićima iz Mahabharate.

Buddhistička mitologija donosi uglavnom priče (*jatake*) o Buddhinu životu i o tome kako je stupio na put prosvjetljenja, a džainistički mitovi u kratkim crtama naznačuju džainističku kozmologiju i učenje Mahavirino.

Knjiga je popraćena izvrsnim c/b i color ilustracijama te je prva takve vrste izdata u nas. Razumljivo pisana, izvrsno će poslužiti svakome tko se zaputi teško prohodnim stazama indijskih mitova i još teže prohodnim stazama indološke znanosti.

SNJEŽANA ZORIĆ

Zmija i zmaj, Uvod u istoriju alkemije, Predgovor, izbor, prijevod Dušan Đorđević-Mileusić, Prosveta, Beograd 1985, 294 str.

Istinsko razumijevanje alkemije ne bi smjelo upasti u pogrešku njezina tumačenja kao preteče suvremene kemije - simboličnost alkemijskih operacija odvija se na kozmološkoj razini, a elementi temeljnih procesa simboli su kozmičkih principa: sumpor i živa, vatra, voda. To su simboli aktivnog i pasivnog počela, nebeskog i zemaljskog koje valja objediniti. Ono čemu smjera svaka alkemijska operacija nije pretvorba elemenata u zlato - alkemijski traženo zlato jest besmrtnost, a istinski zbiljska pretvorba moguća je samo unutar čovjeka - evolucija mora savladati materijalnost čovjeka i transformirati je u duh. Zato alkemija i jest duhovna disciplina koja ne počiva na fizikalno-kemijskoj osnovi, nego upravo na onoj što je donosi *Tabula Smaragdina* (hermetički alke-